

ΜΑΡΙΑΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗ - ΔΕΛΙΒΑΝΗ

τακτικής καθηγήτριας

τῆς Οικονομικῆς Ἀναλύσεως τῆς Α.Β.Σ.Θ.

ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΠΡΟΣ ΑΠΟΔΟΣΙΝ
ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΠΡΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΝ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΝ

Ἐντὸς τῆς διαρρευσάσης δεκαετίας 1958 - 1969 ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία ἐπραγματοποίησεν μέσον ἐτήσιον ρυθμὸν ἀναπτύξεως ἴσον πρὸς 5,70%¹. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ρυθμὸς οὗτος εἶναι ταχύτατος διὰ τὸ σύνολον τῆς οἰκονομίας, θὰ ἔπρεπε, περαιτέρω, νὰ τονίσωμεν ὅτι ὑπῆρξεν διαφοροποιήσις ρυθμῶν, κατὰ τομεῖς οἰκονομικῆς δραστηριότητος. Ὁ πλέον χαμηλὸς ρυθμὸς προόδου, κατὰ τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν περίοδον, ἀνήκει εἰς τὸν πρωτογενῆ τομέα, ἥτοι 2,60%, ἐνῶ ὁ δευτερογενῆς τομεὺς ἐπραγματοποίησεν, ἐν τῷ συνόλῳ του, ρυθμὸν ἀνώτερον τοῦ μέσου ὅρου τῶν τριῶν τομέων, ἥτοι 8,53%, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἡ βιομηχανία 7,61%.

Ὁ ταχύτερος ρυθμὸς προόδου τοῦ δευτερογενοῦς τομέως, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν μέσον ὅρον δύναται νὰ δικαιολογηθῇ ἀπολύτως καὶ λόγῳ τῆς ὅλης προσπαθείας πρὸς ἐκβιομηχάνισιν τῆς χώρας καὶ συνεπείᾳ τῆς ἐπιτεύξεως ὑψηλότερων ρυθμῶν ἀπὸ ὅ,τι εἰς τοὺς δύο ἄλλους τομεῖς παραγωγῆς.

Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητον προσπάθειαν τῆς χώρας πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐκφραστοῦν ὠρισμένοι ἐνδοιασμοὶ διὰ τὸ ἐάν, πράγματι, ἀκολουθῆται πολιτικὴ ἐκβιομηχανίσεως εἰς τὴν χώραν μας ἢ μᾶλλον προσπάθεια ἐπιτεύξεως ἰσορροποῦ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

Ἐπεὶ τῆς δευτέρας ἀπόψεως συνηγορεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι παρὰ τὸ ἰδιαιτέρως ὑψηλὸν ποσοστὸν κεφαλαιοποιήσεως, τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποίησεν ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1950 καὶ 1970, ἥτοι 18,01% τὸ 1950, 22,93% τὸ 1960 καὶ 25,82% τὸ 1970^{2*}, τὸ μερίδιον τοῦ δευτερογενοῦς τομέως, ἐντὸς τῆς συνολικῆς ἀκαθαρίστου ἐπενδύσεως τῆς χώρας δὲν ἐνεφάνισεν αὐξήσιν, ὡς θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναμένῃ τις, ἀλλὰ μᾶλλον πτώσιν, ἰδίως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1950 καὶ 1960. Τὸ μερίδιον τοῦτο εἶναι, ἀντιστοίχως, διὰ τὰ ἔτη 1950, 1960 καὶ 1969, 49,9%, 34,0% καὶ 47,6%³, ἥτοι ἐμφανίζει οὐσιώδη πτώσιν μεταξὺ 1950 καὶ 1960, ἀλλὰ ἡ σημειωθείσα αὐξήσις μεταξὺ 1960 καὶ 1969 δὲν ἦτο ἀρκετὴ διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ ἤδη ἐπιτευχθέν, τὸ ἔτος 1950, ἐπίπεδον. Ἐὰν ἡ προσπάθεια τῆς χώρας συνίστατο εἰς τὴν ἐφαρμογὴν πολιτικῆς ἐκβιομηχανίσεως, θὰ ἔπρεπε νὰ αὐξάνῃ τὸ ποσοστὸν ἐπενδύσεως εἰς τὸν δευτερογενῆ τομέα, ἐντὸς τῆς συνολικῆς ἀκαθαρίστου ἐπενδύσεως τῆς χώρας.

1. Ἐκτιμήσεις ΚΕΠΕ.

2. Ἐθνικοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος, 1956, 57, 58 καὶ Ἐτήσια Στατιστικὰ Δελτία τῆς Ἑλλάδος, 1959, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 1970.

*Προσωρινὰ στοιχεῖα.

3. Ἐθνικοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος: α) 1948 - 1965, β) 1960 - 1969.

Ἄλλὰ καὶ ἡ κατανομὴ τοῦ συνολικοῦ ὕψους ἐπενδύσεως εἰς τὸν δευτερογενῆ τομέα παραγωγῆς ἐνισχύει ἐπίσης τὴν ἀποψὴν τῆς ἰσορροπίας μᾶλλον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ οὐχὶ τῆς πολιτικῆς ἐκβιομηχανίσεως. Πράγματι, ἐνῶ τὸ ποσοστὸν, τὸ ὁποῖον ἀπορροφᾷ ἡ βιομηχανία, ἐντὸς τῆς συνολικῆς ἐπενδύσεως τοῦ δευτερογενοῦς τομέως, ἦτο τὸ 1950 29,7%, τὸ 1960 21,8% καὶ τὸ 1969 21,1%, ἢτοι ἐμφανίζει συνεχῶς πτωτικὴν τάσιν, ἐντὸς τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιόδου, τὰ ἀντίστοιχα ποσοστά, τὰ ὁποῖα ἀπορροφᾷ ἡ βιομηχανία οἰκοδομῶν, εἶναι 62,8%, 61,1%, καὶ 58,8%¹, ἢτοι ἐμφανίζουν ἐλαφρὰν μειωτικὴν τάσιν, ἐντὸς τῆς αὐτῆς χρονικῆς περιόδου. Ἡ ἠϋξημένη αὐτὴ ἐπένδυσις εἰς τὴν βιομηχανίαν οἰκοδομῶν, ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὸ ὑψηλὸν ποσοστὸν ἐπενδύσεως, τὸ ὁποῖον ἀπορροφᾷ ὁ τριτογενὴς τομεὺς τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, αὐξάνει τὸν λόγον Ὑ-πηρεσίαι/Ὑλικά ἀγαθά. Θὰ ἦτο, ἐνδεχομένως, δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι ἡ αὐξήσις αὐτὴ καταλήγει εἰς τὴν μὴ ἐπίτευξιν τοῦ, ἐκάστοτε, ἀνωτάτου δυνατοῦ ρυθμοῦ προόδου καὶ εἰς τὴν μείωσιν τοῦ ποσοστοῦ κεφαλαιοποιήσεως, δεδομένου ὅτι οἱ ἰδιοκτητῆται κατοικιῶν εἶναι κυρίως καταναλωταὶ καὶ κατ' ἐξαιρέσειν, μόνον, ἐπιχειρηματῆται. Ἐναντίον τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου θὰ ἠδυνάμεθα, βεβαίως, νὰ ἀντιτάξωμεν τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἔντονος οἰκοδομικὴ δραστηριότης θέτει εἰς κίνησιν μεγάλον ἀριθμὸν συμπληρωματικῶν βιομηχανιῶν καὶ βιοτεχνιῶν καὶ οὕτως ἐξασφαλίζεται ἡ ἀνοδικὴ πορεία τῆς οἰκονομίας. Εἰς τὴν παρούσαν μελέτην θὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν διερεύνησιν τῶν λόγων κεφαλαίου καὶ ἀποδόσεως καὶ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, εἰς τὴν ἐλληνικὴν βιομηχανίαν, κατὰ τὸ κρίσιμον διάστημα τῆς τελευταίας δεκαετίας. Ἡ ἐξέλιξις ἀμφοτέρων, ἐντὸς τῆς ὡς ἄνω χρονικῆς περιόδου, ἐμφανίζει, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὠρισμένας ἰδιορρυθμίας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔπρεπε νὰ ἐρμηνευθοῦν καὶ αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν συνάρτησιν τῶν εἰδικῶν χαρακτηριστικῶν, τὰ ὁποῖα περικλείει ἡ ὅλη προσπάθεια οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας.

Εἰς τὴν πρώτην, συνεπῶς, παράγραφον θὰ ἐξετάσωμεν τὸν μέσον καὶ ὀριακὸν λόγον κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν, εἰς τὴν ἐλληνικὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς τὴν δευτέραν παράγραφον τὸν λόγον κεφαλαίου πρὸς ἐργασίαν. Ἐν συνεχείᾳ θὰ προσπαθῆσωμεν νὰ ἐξαγάγωμεν ὠρισμένα συμπεράσματα.

1. Ο ΛΟΓΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΠΡΟΣ ΑΠΟΔΟΣΙΝ

Ἐνδιαφέρον διὰ τὴν παρακολούθησιν τοῦ λόγου κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν ὑπάρχει, κυρίως, εἰς τὸ στάδιον τῆς οἰκονομικῆς ἀπογειώσεως, διότι ἀκριβῶς κατ' αὐτὸ λαμβάνουν χώραν ἀξιόλογοι ἐξελίξεις αἱ ὁποῖαι μεταβάλλουν τὸν λόγον αὐτόν. Ἀντιθέτως, ἡ σταθερότης, τὴν ὁποίαν συνήθως οὗτος ἐπιδεικνύει,

1. Ἐθνικοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος: α) 1948 - 1965, β) 1960 - 1969.

κατὰ τὸ στάδιον τῆς ὑποαναπτύξεως ὡς καὶ κατὰ τὸ στάδιον τῆς αὐτοδυναμίου οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, δὲν ἀποτελεῖ ἐνθαρρυντικὸν παράγοντα διὰ τὴν διερεῦνησίν του.

Ἡ μεταβολὴ τοῦ λόγου κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀπογειώσεως ὀφείλεται εἰς τὴν διενέργειαν νέων ἐπενδύσεων, πολλαὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἐντάσεως κεφαλαίου καὶ δὲν ἤρχισεν, εἰσέτι, ἡ ἀπόδοσίς των, ὡς καὶ γενικώτερον, εἰς τὸ ὅτι ἡ ὅλη παραγωγικὴ διαδικασία καθίσταται, ὀλονέν, περισσότερον ἐντατικὴ εἰς κεφάλαιον.

Ἐν τούτοις, εἰς τὴν ἐλληνικὴν οἰκονομίαν, παρὰ τὸ γεγονός τοῦ ὑψηλοῦ ποσοστοῦ κεφαλαιοποιήσεως, ἐν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὸν ἀπολύτως ἱκανοποιητικὸν ρυθμὸν προόδου, καὶ παρὰ τὸ γεγονός ὅτι αὕτη διανύει, ἀναμφιβόλως, τὸ στάδιον οἰκονομικῆς ἀπογειώσεως, ὁ λόγος κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν, μέσος καὶ ὀριακός, ἐμφανίζει σχετικὴν σταθερότητα.

Α. ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΙΣ ΜΕΣΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΠΡΟΣ ΑΠΟΔΟΣΙΝ

Ἡ σταθερότης αὕτη τοῦ λόγου κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν, ὡς ἐμφαίνεται ἐπὶ τοῦ πίνακος 1, δὲν ὀφείλεται, ὅπωςδῆποτε, εἰς οἰκονομικὴν στασιμότητα, ἐφ' ὅσον, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ ἀξία παγίου κεφαλαίου κατ' ἀπασχολούμενον ἀνῆλθεν ἀπὸ 2.019 \$ τὸ 1961 εἰς 3.171 \$ τὸ 1970, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ συσσώρευσις κεφαλαίου πραγματοποιεῖται, κατὰ τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν δεκαετίαν, μὲ μέσον ἐτήσιον ρυθμὸν 7,6%. Ὡς ἐκ τούτου, θὰ ἔπρεπεν, ἐνδεχομένως, νὰ στραφῶμεν πρὸς ἐξηγήσεις, προερχομένας ἐκ συμψηφισμῶν, οἱ ὅποιοι τελικῶς ἐμφανίζουν σταθερὸν τὸν λόγον κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν, διότι, προφανῶς ὁ ρυθμὸς συσσωρεύσεως τοῦ κεφαλαίου καταλήγει, διὰ τὸ σύνολον τῆς βιομηχανίας, νὰ εἶναι ἴσος μὲ τὸν ρυθμὸν αὐξήσεως τοῦ προϊόντος τῆς.

Ὡς τοιαύτας ἐξηγήσεις θὰ ἠδυνάμεθα νὰ προτείνωμεν τὰς κάτωθι:

1. Τὴν ἐνδεχομένην ὑπαρξίν ἀργούντων τμημάτων ἐγκαταστάσεων παραγωγῆς, εἰς τὴν ἐλληνικὴν βιομηχανίαν, τῶν ὁποίων ἡ πλήρης ἐκμετάλλευσις συνεπάγεται αὐξήσιν τῆς ἀποδόσεως, χωρὶς ἀνάγκην ἀναλόγου αὐξήσεως τοῦ χρησιμοποιουμένου παγίου κεφαλαίου.

Ἡ δικαιολογία τῆς ὑπάρξεως ἀργούντων τμημάτων ἐγκαταστάσεων παραγωγῆς, ὅταν αὕτη δὲν δύναται, ἔστω καὶ ἐμμέσως, νὰ ἀποδειχθῇ στατιστικῶς, δύναται νὰ προέλθῃ εἴτε ἐκ τῆς, εἰς τὸ παρελθόν, ἐλαστικότητος προβλέψεων τῶν ἐπιχειρηματιῶν ἀνωτέρας τῆς μονάδος, αἱ ὅποιοι ἀπεδείχθησαν ἐσφαλμένοι ἐκ τῶν ὑστέρων, εἴτε ἐκ κακῆς ἐκλογῆς τῶν ἐπενδύσεων, εἴτε τέλος ἐξ ὑψηλοῦ βαθμοῦ μονοπωλίου ἐντὸς τῆς οἰκονομίας, ὁ ὅποιος βαθμιαίως μειοῦται ὅσον προχωρεῖ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις. Ἡ ὑπόθεσις ὑπάρξεως ἀργούντων τμημάτων ἐγκαταστάσεων παραγωγῆς δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς αὐξοῦσαν ἀπόδοσιν κλίμακος καὶ νὰ εἶναι προφανές ὅτι ἀναφέρεται, κατ' ἐξοχήν, εἰς τὴν παραδοσιακὴν βιομηχανίαν καὶ βιοτεχνίαν, ὅπου θὰ πρέπη νὰ παρατηρῆται μείωσις τοῦ λόγου

ΠΙΝΑΚ 1
Μέσος λόγος κεφαλαίου προς απόδοσιν εις την ελληνικὴν βιομηχανίαν

	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
'Επενδεδυμένοι αναθάρσιον πάγιον κεφάλαιον (εις εκατ. δρχ. καὶ σταθερὰς τιμὰς τοῦ 1958)	39.387	41.943	44.563	47.933	52.174	56.324	60.015	64.474	69.547	75.933
'Ακαθάρ. προίον (εις εκατ. δρχ. καὶ σταθερὰς τιμὰς τοῦ 1958)	16.520	17.419	19.007	21.149	23.780	25.874	27.914	31.053	35.058	38.215
'Αριθμὸς ἀπασχολουμένων* εἰς χιλιάδας	650	666	682	698	714	730	747	764	781	798
'Αξία παγίου κεφαλαίου κατ' ἀποσχ. (εις \$)	2.019	2.099	2.178	2.289	2.435	2.571	2.678	2.813	2.968	3.171
Λόγος κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν	2,384	2,407	2,344	2,266	2,194	2,176	2,150	2,076	1,983	1,986
Μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς συσσωρεύσεως ἀκαθ. παγίου κεφαλαίου	7,6%									

Πηγή: 1) Σ. Γερωνιμάκης, Ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐπενδύσεων εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταπολεμικῶς, 1948-1962, Ἰνστιτούτον Σύντοναμοῦ, Ἀθήναι, 1964.
2) Ἐθνικοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος.

*Πρόκειται διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πράγματι ἀπασχολουμένων, ὅστις διαφέρει, βεβαίως, ἀπὸ τὸν ἐνεργὸν πληθυσμὸν.

κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν. Ἀντιθέτως, εἰς τοὺς βιομηχανικοὺς κλάδους, οἱ ὁποῖοι ἀνεπτυχθήσαν τελευταίως, ὁ λόγος κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν θὰ πρέπη νὰ ἐμφανίζῃ τάσιν αὐξήσεως.

Βασιζόμενοι εἰς δύο ομάδας στατιστικῶν δεδομένων, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὰς κατηγορίας βιομηχανιῶν (20 - 39) καὶ εἰς τὴν αὐτὴν, δυστυχῶς, βραχυτάτην χρονικὴν περίοδον (1964 - 1968), ἀλλ' ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη ἀφορᾷ εἰς τὴν συνολικὴν βιομηχανίαν τῆς χώρας, ἐνῶ ἡ δευτέρα μόνον εἰς τὴν μείζονα, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὰ κάτωθι ¹:

α) Εἰς τοὺς κλάδους 20, 21, 22, 24, 26, 29, 31, 32 καὶ 37, οἱ ὁποῖοι ἀντιπροσωπεύουν, ἀντιστοίχως, τὰς βιομηχανίας τροφίμων, ποτῶν, καπνοῦ, ἐνδύσεως, ἐπίπλων, δέρματος, χημικῶν προϊόντων, πετρελαίου καὶ ἠλεκτρικῶν συσκευῶν, παρατηρεῖται μείωσις τοῦ λόγου κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1964 καὶ 1968. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη φαίνεται ὅτι ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ πράγματα, δεδομένου ὅτι ἡ συμμετοχὴ τῶν ὡς ἄνω βιομηχανιῶν, ἐντὸς τοῦ συνολικοῦ ἀκαθάριστου βιομηχανικοῦ προϊόντος, ἐμφανίζει ἐν τῷ συνόλῳ των σταθερότητα, μὲ ἐλαφρὰν τάσιν μειώσεως, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1964 καὶ 1968, ἐνῶ ἡ συμμετοχὴ τούτων εἰς τὴν ἀκαθάριστον ἐπένδυσιν, ἡ ὁποία ἀφορᾷ εἰς τὴν μείζονα βιομηχανίαν, ἐμφανίζει ἐλαφρὰν πτώσιν ἐντὸς τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν χρονικοῦ διαστήματος. Ἐν ὅψει τοῦ ὅτι τὰ ἐνταῦθα χρησιμοποιούμενα στοιχεῖα ἀναφέρονται εἰς λίαν βραχεῖαν χρονικὴν περίοδον, ὡς ἐπίσης καὶ ὅτι αἱ παρατηρούμεναι μεταβολαὶ ἐμφανίζονται ὡς ἐλαφραὶ τάσεις, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταλήξωμεν εἰς ὀριστικὰ συμπεράσματα σχετικῶς μὲ τὴν ὑπάρξιν ἐνδεχομένων συμψηφιστικῶν ἀποτελεσμάτων. Ἡ ἀξία, ὡς ἐκ τούτου, τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν εἶναι, ὅλως, ἐνδεικτικὴ.

β) Ἀντιθέτως, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν αὐτῶν στατιστικῶν δεδομένων, ὑπάρχουν ἕτεροι βιομηχανικοὶ κλάδοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ λόγος κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν ἐμφανίζει αὐξήσιν. Πρόκειται περὶ τῶν κλάδων 27, 28, 30, 33, 34 καὶ 38, ἧτοι, ἀντιστοίχως, τῶν βιομηχανιῶν χάρτου, ἐκτυπώσεως, ἐλαστικῶν, προϊόντων ἐκ μὴ μεταλλικῶν ὀρυκτῶν, κοινῶν μετάλλων καὶ ὑλικοῦ μεταφορῶν, ὅπου ἡ συμμετοχὴ των εἰς τὴν ἀκαθάριστον συνολικὴν ἐπένδυσιν ἐνεφάνισεν αὐξήσιν οὐσιωδῶς ἀνωτέραν τῆς ἀναμενομένης, ἀντιστοίχως, εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν ὡς ἄνω κλάδων εἰς τὸ συνολικὸν ἀκαθάριστον βιομηχανικὸν προϊόν, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1964 καὶ 1968.

2. Τὴν ἐφαρμογὴν τῆς τεχνικῆς προόδου, ἐνσωματουμένης καὶ μὴ ἐνσωματουμένης, ἡ ὁποία αὐξάνει τὴν ἀπόδοσιν τῶν παλαιῶν ἐπενδύσεων ².

Ἡ πραγματοποίησις αὐξήσεως ἀποδόσεως κλίμακος εἰς ὠρισμένους βιομη-

1. Στατιστικὴ μελέτη τῆς βιομηχανίας, 1964, 65, 66, 67, 68. (Ἐθνικὴ Στατιστικὴ Ἰνστιτούτου τῆς Ἑλλάδος).

2. "Ora M. Negreponi - Delivanis, Réflexions sur le problème du rendement du progrès technique (ὑπὸ ἐκτύπωσιν εἰς τὸν τιμητικὸν τόμον τοῦ καθηγητοῦ E. James).

χανικούς κλάδους, δυνατόν νά ὀφείλεται, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν προϊούσαν ὑποκατάστασιν ἐργασίας ὑπὸ κεφαλαίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τεχνικῆς προόδου. Δεδομένου ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξ ὧσων τουλάχιστον γνωρίζομεν, οὐδεμία μελέτη ἐγένετο σχετικῶς πρὸς τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν μορφήν τῆς ἐφαρμοζομένης τεχνικῆς προόδου εἰς τὸν βιομηχανικὸν τομέα, δὲν εἶναι δυνατός ὁ διαχωρισμὸς τῆς συμβολῆς τῆς τεχνικῆς προόδου ἀπὸ αὐτὴν τῆς ὑποκαταστάσεως τοῦ κεφαλαίου εἰς τὴν ἐργασίαν, ἐντὸς τοῦ περισσεύματος εἰς τὰς συναρτήσεις παραγωγῆς τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας.

3. Τὴν διεύρυνσιν τῆς ἐκτάσεως τῆς ἀγορᾶς βιομηχανικῶν προϊόντων συνεπεία, πρῶτον μὲν τῆς ὑψώσεως τῶν γεωργικῶν εἰσοδημάτων, δεύτερον δὲ τῆς συνδέσεως τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Οἰκονομικὴν Κοινότητα. Ἡ διεύρυνσις αὕτη καθιστᾷ, ἐνδεχομένως, συμφέρουσαν τὴν πλήρη ἐκμετάλλευσιν τῶν ὑφισταμένων ἐγκαταστάσεων παραγωγῆς.

4. Τὴν μείωσιν, τέλος, τοῦ «βαθμοῦ μονοπωλίου» τῆς ἀγορᾶς, χάρις εἰς τὴν προϊούσαν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν προοδευτικὴν μείωσιν τῶν εἰσαγωγικῶν δασμῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, ἡ ὁποία ἐνθαρρύνει τὴν ἐντατικὴν χρησιμοποίησιν τῶν ὑφισταμένων ἐγκαταστάσεων παραγωγῆς καὶ τὴν, ἐν γένει, προσπάθειαν τῶν ἐπιχειρηματιῶν, πρὸς περιορισμὸν τῆς δαπάνης παραγωγῆς των.

B. ΔΙΕΡΕΤΝΗΣΙΣ ΟΡΙΑΚΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΠΡΟΣ ΑΠΟΔΟΣΙΝ (ICOR)

Εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀπογειουμένης οἰκονομίας εἶναι φυσικὸν νά ἀναμένεται ὑψώσις τοῦ ICOR, ἔνεκα τῆς ἀνάγκης διενεργείας εἰς μεγάλην ἔκτασιν, ἔργων ὑποδομῆς τὰ ὅποια ἀπορροφοῦν πολὺ κεφάλαιον καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ νέαι ἐπενδύσεις δὲν εἶναι, εἰσέτι, ἀποδοτικαί. Παρὰ ταῦτα, ὁ ὀριακὸς λόγος κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν, εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιομηχανίαν, ἐμφανίζει σταθερότητα καὶ ἐπὶ πλέον κάποιαν πτωτικὴν τάσιν, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1961 καὶ 1969, ὡς ἐμφαίνεται ἐπὶ τοῦ κάτωθι πίνακος.

ΠΙΝΑΞ 2

Ὁριακὸς λόγος κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν (ICOR) εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιομηχανίαν (1961-70)

1961-62	1962-63	1963-64	1964-65	1965-66	1966-67	1967-68	1968-69	1969-70
2,84	1,65	1,57	1,61	1,98	1,81	1,42	1,27	2,02

Πηγή: Ἡ ἴδια ὡς καὶ διὰ τὸν πίνακα 1.

Ὁ χαμηλὸς λόγος κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν, μέσος καὶ ὀριακός, τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας, ἐφ' ὅσον συνδυάζεται μὲ ταχὺν ρυθμὸν οἰκονομικῆς καὶ βιο-

μηχανικῆς ἀναπτύξεως, ἀποτελεῖ, ἀναμφισβητήτως, παράγοντα μειώσεως τῶν ἀπαραιτήτων θυσιῶν τὰς ὁποίας συνεπάγεται κατ' ἀνάγκην ἢ προσπάθεια οἰκονομικῆς προόδου. Ἡ διαπιστώσις αὐτῆ ἀποτελεῖ, ἄλλωστε, τὸν σοβαρότερον λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ταχεῖα οἰκονομικὴ πρόοδος εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπιδείνωσιν τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τῶν κατοίκων.

2. Ο ΛΟΓΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΠΡΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΝ

Ἡ διερεύνησις καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν γενικωτέρων οἰκονομικῶν συνεπειῶν τῆς ὑψώσεως τοῦ λόγου κεφαλαίου πρὸς ἐργασίαν προσκρούει εἰς πολυαριθμούς δυσκολίας, ὡς, μεταξύ ἄλλων, εἰς τὴν ἀνάγκην ὑπολογισμοῦ τῆς ἐλαστικότητος ὑποκαταστάσεως ἐργασίας ὑπὸ κεφαλαίου, τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας, τῆς λήψεως ὑπ' ὄψιν τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐπιχειρηματιῶν, αἱ ὁποῖαι κατευθύνονται ἀπὸ τὴν ἐπιδιώξιν τοῦ μεγίστου δυνατοῦ κέρδους ὡς καὶ τὴν δυνατότητα ὑπάρξεως ἀνελαστικῶν τεχνολογικῶν συντελεστῶν, ἰδίως εἰς τὸν πρωτογενῆ τομέα¹.

Ἡ προσπάθεια, ἀκριβῶς, τῆς συγχρόνου λήψεως ὑπ' ὄψιν ὅλων τῶν ὡς ἄνω συνθέτων προβλημάτων, κατὰ τὴν ἀπόφασιν, ἢ ὁποῖα ἀφορᾷ εἰς τὸν λόγον κεφαλαίου πρὸς ἐργασίαν, ἤτοι εἰς τὸν τρόπον συνδυασμοῦ τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς, ὀδηγεῖ πολλάκις τὰ ἀρμόδια ὄργανα προγραμματισμοῦ εἰς τὴν σύστασιν ἀντιμαχομένων μεταξύ των μέτρων.

Πράγματι, εἰς τὰς ἀναπτυσσομένης οἰκονομίας ἡ ὑψωσις τοῦ λόγου κεφαλαίου πρὸς ἐργασίαν, εἰς τὸν δευτερογενῆ τομέα παραγωγῆς, κρίνεται ἐπιβεβλημένη διὰ δύο κυρίως λόγους:

—πρῶτον, διότι, ἡ ἰδιαίτερος χαμηλὴ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀυξηθῇ κατ' ἄλλον τρόπον·

—δεύτερον, διότι, ἀκριβῶς, ἡ ἐπίτευξις ταχέος ρυθμοῦ οἰκονομικῆς προόδου, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ, συνήθως, τὸν ὑπ' ἀριθμὸν ἓνα στόχον οἰασδῆποτε ἀναπτυσσομένης οἰκονομίας, ἀπαιτεῖ τὴν ὑποκατάστασιν ἐργασίας ὑπὸ κεφαλαίου, δεδομένου ὅτι ἡ ἐλαστικότης τῆς ὡς ἄνω ὑποκαταστάσεως εἶναι εἰς τὰς ἀναπτυσσομένης οἰκονομίας ἀνωτέρα τῆς μονάδος.

Συγχρόνως, ὅμως, ἡ προσπάθεια ὑψώσεως τοῦ λόγου κεφαλαίου πρὸς ἐργασίαν, ἐφ' ὅσον αὐτὴ προηγῆθῃ τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ ὑφισταμένου ἐντὸς τῆς ἀναπτυσσομένης οἰκονομίας ἀνέργου καὶ ὑποαπασχολουμένου ἐργατικῆς δυναμικοῦ, διακινδυνεύει τὰς δυσμενεῖς συνεπείας διὰ τὸ ἐργατικὸν δυναμικόν, τῆς ὑπάρξεως ἐλαστικῆς καμπύλης προσφορᾶς ἐργασίας.

Ἐν τελικῇ ἀναλύσει, ἡ ἐπιλογὴ τοῦ ἐκάστοτε ἐνδεδειγμένου συνδυασμοῦ

1. Ὁρα *R. S. Eckaus, The Factor Proportions Problem in Underdeveloped Areas, American Economic Review, Σεπτ. 1955, σελ. 539 - 565.*

των συντελεστών παραγωγής, εις αναπτυσσομένην οικονομίαν, συνεπάγεται επιλογήν μεταξύ αφ' ενός μὲν εφαρμογῆς πολιτικῆς, ἢ ὁποία μεγιστοποιεῖ τὸν ρυθμὸν οἰκονομικῆς προόδου, αφ' ἑτέρου δὲ εφαρμογῆς πολιτικῆς ἢ ὁποία μεγιστοποιεῖ τὴν ὀριακὴν κοινωνικὴν παραγωγικότητα ¹. Ὑπὸ τὸ πρίσμα τοῦτο καθίσταται ἔμφανές ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ μετανάστευσις εἰς τὴν χώραν μας παρέχει ἐν πολλοῖς λύσιν εἰς τὸ δίλημμα τῆς ὡς ἄνω ἐπιλογῆς, ἐφ' ὅσον χάρις εἰς αὐτὴν ἐπιτυγχάνεται ἡ ὑψώσις τοῦ λόγου κεφαλαίου πρὸς ἐργασίαν χωρὶς νὰ διαιωρίζεται ἡ ἀνεργία καὶ νὰ ἐπιδεινοῦται τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν ἐργαζομένων.

Προκειμένου νὰ ὑπολογίσωμεν τὸν λόγον κεφαλαίου πρὸς ἐργασίαν ὡς καὶ τὴν ἐξέλιξιν τούτου, εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιομηχανίαν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἔχωμεν στατιστικὰ δεδομένα ἀναφερόμενα, αφ' ενός μὲν εἰς τὴν ἀκαθάριστον ἐπένδυσιν παγίου κεφαλαίου κατὰ κλάδον βιομηχανικῆς παραγωγῆς, αφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν ὄγκον ἀπασχολήσεως κατὰ βιομηχανικὸν κλάδον. Ὑπάρχουν, βασικῶς, δύο δυσχέρειαι ὡς πρὸς τὴν προσπάθειαν ὑπολογισμοῦ τοῦ λόγου κεφαλαίου πρὸς ἐργασίαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιομηχανίαν. Ἡ πρώτη ἔγκειται εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν στατιστικῶν πληροφοριῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀκαθάριστον ἐπένδυσιν παγίου κεφαλαίου, κατὰ βιομηχανικὸν κλάδον. Τὰ μόνα στατιστικὰ στοιχεῖα, σχετικῶς, ἀφοροῦν εἰς τὴν μείζονα βιομηχανίαν καὶ ὄχι εἰς ὀλόκληρον τὸν βιομηχανικὸν τομέα τῆς οἰκονομίας ². Ἡ δευτέρα ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐξαιρετικὰ βραχείαν χρονικὴν περίοδον, τὴν ὁποίαν καλύπτουν τὰ στατιστικὰ δεδομένα καὶ σχετικῶς πρὸς τὴν ἀκαθάριστον ἐπένδυσιν παγίου κεφαλαίου καὶ σχετικῶς πρὸς τὸν ὄγκον τῆς ἀπασχολήσεως, κατὰ βιομηχανικὸν κλάδον. Ἡ δευτέρα δυσχέρεια, ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἀνωτέρω, κρίνεται σοβαρώτερα τῆς πρώτης, δεδομένου ὅτι, συμφώνως πρὸς ὑπολογισμούς μας, ἡ μείζων βιομηχανία ἀπερρόφησεν τὸ 1964 τὸ 78 % καὶ τὸ 1968 τὸ 77% τῆς συνολικῆς ἀκαθαρίστου ἐπενδύσεως παγίου κεφαλαίου εἰς τὴν βιομηχανίαν. Οὕτω, θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ προσπάθειά μας ἐνταῦθα εἶναι ὁ κατὰ προσέγγισιν ὑπολογισμὸς τοῦ λόγου κεφαλαίου πρὸς ἐργασίαν καὶ ἡ ἐξεύρεσις, πιθανῶς, γενικῆς τάσεως κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τούτου.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὡς ἄνω στοιχείων συνάγεται ὅτι ὁ λόγος κεφαλαίου πρὸς ἐργασίαν, εἰς τὴν μείζονα ἑλληνικὴν βιομηχανίαν, ἠυξήθη μεταξύ τῶν ἐτῶν 1964 καὶ 1968 ἀπὸ 5,38 εἰς 7, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει τάσιν πρὸς χρησιμοποίησιν μεθόδων παραγωγῆς ὀλονὲν περισσότερον ἐντάσεως κεφαλαίου.

1. Αὕτη, δεχόμεθα ὅτι ἐκφράζεται διὰ τῆς βελτιώσεως τοῦ τρόπου κατανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ εισοδήματος καὶ διὰ τῆς ταχείας ἀπορροφῆσεως τῆς ἀνεργίας. "Ορα *W. Galenson* καὶ *H. Leibenstein*, *Investment Criteria, Productivity and Economic Development*, *The Quarterly Journal of Economics*, 1955, σελ. 343 - 370.

2. Στατιστικὴ Ἔρευνα τῆς Βιομηχανίας, 1964, 68 καὶ Ἐθνικοὶ Λογαριασμοὶ τῆς Ἑλλάδος, 1964 - 1968.

Εἰδικώτερον, εἶναι δυνατὸν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ λόγος κεφαλαίου πρὸς ἐργασίαν ἀνῆλθεν εἰς τοὺς κάτωθι βιομηχανικούς κλάδους:

—εἰς τὴν βιομηχανίαν εἰδῶν διατροφῆς, ὅπου ἡ ἀκαθάριστος ἐπένδυσις παγίου κεφαλαίου ἐνεφάνισεν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1964 καὶ 1968 αὐξήσιν 20%, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ ὄγκος τῆς ἀπασχολήσεως ἐμειώθη κατὰ 5%. Τοιουτοτρόπως ἡ παραγωγή κατέστη περισσότερον ἐντατικὴ εἰς κεφάλαιον καὶ λόγῳ συσσωρεύσεως κεφαλαίου, ἀλλὰ καὶ χάρις εἰς τὴν ὑποκατάστασιν ἐργασίας ὑπὸ κεφαλαίου·

—εἰς τὴν βιομηχανίαν ποτοποιίας, ἡ ἀκαθάριστος ἐπένδυσις παγίου κεφαλαίου ἠὺξήθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1964 καὶ 1968 κατὰ 40%, ἐνῶ ὁ ὄγκος τῆς ἀπασχολήσεως μόνον κατὰ 8,6%. Συνεπῶς, ἡ αὐξήσις τοῦ K/L, ἐνταῦθα, ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ ρυθμὸς συσσωρεύσεως τοῦ κεφαλαίου ὑπῆρξεν ταχύτερος τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τῆς ἀπασχολήσεως·

—εἰς τὴν βιομηχανίαν καπνοῦ, ὅπου ἡ ἀκαθάριστος ἐπένδυσις παγίου κεφαλαίου ἠὺξήθη κατὰ 23% μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1964 καὶ 1968, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ ὄγκος ἀπασχολήσεως ἐμειώθη κατὰ 22%. Ἡ αὐξήσις, ὡς ἐκ τούτου, τοῦ K/L εἶναι τὸ συνδεδεασμένον ἀποτέλεσμα ταχείας συσσωρεύσεως τοῦ κεφαλαίου καὶ ὑποκαταστάσεως ἐργασίας ὑπὸ κεφαλαίου·

—εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐτοίμων ἐνδυμάτων, ὅπου ἡ ἀκαθάριστος ἐπένδυσις παγίου κεφαλαίου ἠὺξήθη κατὰ 53%, κατὰ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν χρονικὸν διάστημα, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ ὄγκος ἀπασχολήσεως ἐμειώθη κατὰ 11%·

—ἐπίσης εἰς τὴν βιομηχανίαν κατασκευῆς ἐπίπλων, ὅπου ὁ ταχύτερος ρυθμὸς συσσωρεύσεως τοῦ κεφαλαίου ἐν σχέσει πρὸς τὸν ρυθμὸν αὐξήσεως τοῦ ὄγκου ἀπασχολήσεως ὠδήγησεν εἰς αὐξήσιν τοῦ K/L·

—εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐκτυπώσεως παρατηρεῖται, ὡσαύτως, ἀξιόλογος αὐξήσις τοῦ λόγου K/L, ἐφ' ὅσον, κατὰ τὴν περίοδον 1964-1968, τὸ K ἠὺξήθη κατὰ 232%, ἐνῶ τὸ L μόνον κατὰ 24%·

—καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν πετρελαίου ἐσημειώθη ὑψώσις τοῦ K / L, δεδομένου ὅτι τὸ K ἠὺξήθη κατὰ 93%, ἐνῶ τὸ L μόνον κατὰ 44%·

—ἡ αὐξήσις τοῦ λόγου K/L ὑπῆρξεν ἐκπληκτικὴ εἰς τὴν βιομηχανίαν κοινῶν μετάλλων, ὅπου τὸ K ἠὺξήθη κατὰ 1300%, ἐνῶ ὁ ὄγκος τῆς ἀπασχολήσεως μόνον κατὰ 85%·

—τέλος, ἐλαφρὰν αὐξήσιν ἐνεφάνισεν ἐπίσης ὁ λόγος K/L εἰς τὴν βιομηχανίαν ἠλεκτρικῶν συσκευῶν, ὅπου τὸ K, ἐντὸς τῆς περιόδου 1964 καὶ 1968, ἠὺξήθη κατὰ 37%, ἐνῶ τὸ L μόνον κατὰ 22%·

Ἐπὶ τούτοις ὑπάρχουν ὁμοίως καὶ βιομηχανικοὶ κλάδοι, εἰς τοὺς ὁποίους παρατηρήθη μείωσις τοῦ λόγου K/L, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1964 καὶ 1968, ἤτοι εἰς αὐτοὺς ἡ παραγωγή κατέστη περισσότερον ἐντατικὴ εἰς ἐργασίαν. Πρόκειται, εἰδικώτερον, διὰ τὰς βιομηχανίας κλωστοῦφαντουργίας, ξύλου, παραγωγῆς προϊόντων ἐκ μὴ μεταλλικῶν ὀρυκτῶν, κατασκευῆς μὴ ἠλεκτρικῶν συσκευῶν, μεταφορικῶν μέσων καὶ παραγωγῆς διαφόρων εἰδῶν.

Ἐξ ἄλλου, ἡ αὐξησις αὐτή, διὰ τὸ σύνολον τῆς μείζονος βιομηχανίας, τοῦ λόγου K/L ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐπίτευξιν λίαν ὑψηλῆς προστιθεμένης ἀξίας, κατὰ ἐργαζόμενον, εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιομηχανίαν, ἐν συγκρίσει μὲ ἄλλας χώρας, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ ἀπόψεως σταδίου οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εὐρίσκονται περίπου εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, ὡς καὶ ἡ Ἑλλάς. Πράγματι, τὸ ἔτος 1966, ἡ προστιθεμένη ἀξία κατὰ ἀπασχολούμενον ὑπολογίζεται, διὰ τὴν Ἑλλάδα εἰς 2.000 δολ., διὰ τὴν Πορτογαλίαν εἰς 1.300 δολ., διὰ τὴν Ἰσπανίαν εἰς 1.940 καὶ διὰ τὴν Γιουγκοσλαυίαν εἰς 1.459¹.

Ἐν συμπεράσματι, βάσει τῶν στατιστικῶν δεδομένων τὰ ὁποῖα παρεθέσαμεν ἀνωτέρω, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὰ κάτωθι:

α) Ὁ ρυθμὸς προόδου τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ὑπῆρξεν ταχύτατος, κατὰ τὴν διαρρεύσασαν δεκαετίαν. Συνεπεία τούτου θὰ ἦτο εὐλογον νὰ ἀναμένεται ἐπιδείνωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων ἢ ὀπωσδήποτε ἀδυναμία ἐξασφάλισεως ἀξιολόγου βελτιώσεώς του. Ἐν τούτοις, λόγῳ κυρίως τοῦ ὅτι ὁ λόγος κεφαλαίου πρὸς ἀπόδοσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιομηχανίαν ἐνεφάνισεν γεγικῶς σταθερότητα, παρὰ τὸ γεγονὸς τῆς πραγματοποιουμένης ταχείας συσσωρεύσεως τοῦ κεφαλαίου, κατέστη, συγχρόνως, δυνατὴ ἡ οὐσιώδης βελτίωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων.

β) Ἐξ ἄλλου, ἡ ὑψωσις τοῦ λόγου κεφαλαίου πρὸς ἐργασίαν, ἥτις διεπιστώθη ὡς τάσις τῆς μείζονος βιομηχανίας, διὰ τὴν περίοδον 1964 - 1968, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν ὑφισταμένην ἀνεργίαν καὶ ὑποαπασχόλησιν, πρὸ κυρίως τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν περιόδου. Ἐν τούτοις, ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ γεγονὸς τῆς ἐξωτερικῆς μεταναστεύσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ὅτι ἡ αὐξησις τοῦ λόγου K / L ὑπῆρξεν μικρὰ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς, ἀρκετὴ ὅμως διὰ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν οὐσιώδη βελτίωσιν τῆς ὀριακῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας, ἐξησφάλισαν συνθήκας σχεδὸν πλήρους ἀπασχολήσεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν οἰκονομίαν.

1. Bulletin Economique pour l'Europe, Vol. 23, no 2, Νέα Ὑόρκη, 1972, σελ. 57.